

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

5 - 2013

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 5

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef

Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*

Dr. Amy Bogaard, *Oxford University*

Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*

Dr. Ioana Bogdan-Cătănciu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*

Dr. Steve Mills, *Cardiff University*

Dr. Cristian Schuster, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Ecaterina Țânțăreanu, Mădălina Dumitru

Consultanți: Steve Mills (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: 'scăunel' de lut, eneolitic (Gumelnița), descoperit la Vitănești, colecția Muzeului Județean Teleorman; desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Revistă editată cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

©Toate drepturile asupra acestui număr sunt rezervate Muzeului Județean Teleorman

SUMAR
CONTENTS

Adina BORONEANȚ	
New data on the prehistoric human habitations from Climente I and Climente II Caves in the Iron Gates of the Danube <i>Noi date despre locuirile umane din peșterile Climente I și II de la Porțile de Fier</i>	5
Laurens THISSEN	
Middle Neolithic ceramics from TELEOR 003, Southern Romania <i>Ceramica neoliticului mijlociu din TELEOR 003 (Măgura 'Buduiasca', jud. Teleorman), sudul României</i>	25
Otis CRANDELL	
The Provenance of Neolithic and Chalcolithic Stone Tools from Sites in Teleorman County, Romania <i>Proveniența uneltelor de piatră neolitice și eneolitice descoperite în situri din județul Teleorman, România</i>	125
Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU	
Note asupra unui complex descoperit în așezarea eneolitică de la Vitănești, jud. Teleorman <i>Notes on a Complex from the Eneolithic settlement at Vitănești, Teleorman County</i>	143
Theodor IGNAT, Vasile OPRIȘ, Cătălin LAZĂR	
Ceramica din locuința nr.5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (II) <i>The Pottery from Dwelling no.5 at Sultana 'Malu Roșu'. Baseline Analyse (II)</i>	155
Alin FRÎNCULEASA	
Note despre un tip de vas descoperit în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) <i>Notes on a Vessel Type from the Eneolithic Settlement at Mălăieștii (Prahova County)</i>	173
Camelia - Mirela VINTILĂ	
Așezările neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului (cu un repertoriu al descoperirilor) <i>Neo-Eneolithic settlements in the Bucharest Plain (with a inventory of finds)</i>	189
Daniel GARVĂN	
Date preliminare privind plastica antropomorfă precucuteniană de la Costișa 'Cetățuia' (jud. Neamț). Campaniile 1959, 1960, 1962 <i>Preliminary data on the Precucuteni Anthropomorphic Figurines from Costișa 'Cetățuia' (Neamț County). The 1959, 1960 and 1962 excavation campaigns</i>	213
Bogdan CIUPERCĂ	
Cercetări arheologice privind secolele VIII-X la Târgșoru Vechi, jud. Prahova <i>Archaeological Research of the VIII-X Centuries at Târgșoru Vechi, Prahova County</i>	223
Ecaterina ȚÂNȚĂREANU	
Câteva observații asupra tezaurului medieval de argint de la Mavrodin, județul Teleorman <i>Some Remarks on the Medieval Silver Hoard from Mavrodin, Teleorman County</i>	257
Monica NICOLAESCU	
Arheologia românească și studiile de 'landscape'. Câteva exemple <i>Romanian archaeology and 'landscape' studies. Some examples</i>	263

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA TEZAURULUI MEDIEVAL DE ARGINT DE LA MAVRODIN, JUDEȚUL TELEORMAN

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU *

Abstract: *A silver hoard consisting of three pieces, dating to between the second half of the XIVth century and the end of XVth century, was discovered in 1887 at Mavrodin, Teleorman County, and has become part of the Teleorman County Museum Heritage. The hoard consists of a belt plaque decorated in relief with cutouts, a pendant decorated with half-moon shaped appliques and a knob, probably part of a temple earring, found in a small cup-bowl type vessel with a medallion (since flattened) decorated in 'au repoussé' technique. Other objects forming part of the hoard have since been lost.*

Rezumat: *Un tezaur de argint, format din trei piese, databile din a doua jumătate a sec. al XIV-lea până la sfârșitul sec. al XV-lea, descoperit în anul 1887 la Mavrodin, jud. Teleorman, a ajuns în patrimoniul Muzeului Județean Teleorman. Într-un vas mic, de tip cupă-bol, cu pereții bombați și un decor 'au repoussé' în medalion (între timp aplatizat), erau depuse o placă de centură, decorată în relief și cu elemente decupate, un pandantiv decorat cu lunule și un bumb, probabil parte dintr-un cercel de tâmplă și câteva piese dispărute în timp.*

Keywords: *Mavrodin; hoard; silver; vessel, pendant; belt plaque.*

Cuvinte cheie: *Mavrodin; tezaur; argint; vas; pandantiv; placă de centură.*

Condițiile descoperirii

Un mic tezaur de argint, donat Muzeului Județean Teleorman de doamna prof. univ. Sanda Stavrescu, a fost descoperit în anul 1887 de unul dintre strămoșii familiei sale, Paraschiv I. Noica ¹, cu ocazia unor arături, pe moșia sa de la Mavrodin. Satul Mavrodin se află situat în Câmpia Burnazului, la confluența dintre Pârâul Căinelui și Vedea. Numele inițial al satului, așa cum apare în documentele medievale este de Repezi sau Reapezi, iar prima atestare documentară datează de la sfârșitul sec. al XVII-lea, din anul 1684 ². Cu toate acestea, așezarea medievală de la Mavrodin trebuie să fi fost mult mai veche, descoperirile arheologice din zonă confirmând ipoteza ³. Aceasta se afla în proximitatea unui drum important, cel care lega regiunea de dealuri subcarpatice, prin Rușii de Vede, cu Zimnicea, Șviștovul românesc, drum pe care au trecut, la 1385 și pelerinii germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt (Călători străini 1968: 17-19), menționat apoi, de la începutul sec. al XVI-lea, în mai multe documente interne (DRH 1972: 208-15) ⁴.

Descrierea tezaurului

În tradiția familiei Noica s-a păstrat informația că în vasul de argint erau depozitate mai multe piese de podoabă, dintre care până astăzi s-au păstrat două, un pandantiv și o placă de centură și au dispărut două inele și câteva ace de vâl.

1. Cupa-bol (Plansa I.1)

Vasul este confecționat din tablă de argint modelată la rece prin batere. El are o formă deschisă, circulară joasă, cu fundul plat și pereții bine arcuiți, formă asociată cu aceea de cupă-bol. Punctul de formare al buzei produce o rupere a liniei profilului prin curbarea marginii acesteia către interior. Așa cum se prezintă acum, vasul este lipsit de decor, dar se observă că inițial acesta a existat, sub forma unui medalion care ocupa tot fundul, realizat în relief, în tehnica 'au repoussé' și având caracter heraldic. Se mai disting vag conturul unui scut central și mici urme ale lambrechinilor cu vrejuri vegetale. Se observă și urmele unei tăieturi (cu fierul de plug). Celelalte componente ale tezaurului erau conținute în acest vas. Dimensiuni: Înălțimea: 5,65 cm; Diametrul gurii: 16,60 cm; Diametrul bazei: 7,28 cm; Greutatea: 243,30 g.

2. Placa de centură (Plansa I.3)

Placa, lucrată din tablă de argint bătută în tehnica 'au repoussé' și ajurată, are formă paralelipipedică și făcea parte dintr-o garnitură de centură, lată de aproximativ 2,5 cm, ea fiind dotată în ambele părți laterale cu câte o urechiușă circulară de prindere, sudate pe fața posterioară a plăcii.

* Muzeul Județean Teleorman, str. 1848, nr. 1, 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România; ecaterinaan@yahoo.com

Decorul cordiform, realizat în relief, constă din două spirale orizontale și paralele, cu câte două volute la capete, situate în oglindă. În punctul care marchează jumătatea volutelor, acestea sunt unite prin câte două linii care formează un unghi ascuțit, decupat în interior, care închide linia decorului și imprimă continuitatea motivului decorativ. În fiecare volută este tot decupat un element tetralobat. Centrul plăcii este marcat de un relief înalt, în formă de tub bitronconic, cu gura ușor evazată, în care se află o rozetă forjată din foaie de metal, cu cinci petale ale căror margini semicirculare sunt răsucite în sus și cu mijlocul emisferic. Sub fațeta decupată a plăcii se găsește o altă plăcuță din tablă de argint. Dimensiuni: Înălțime: 0,71 cm; Lungimea: 3,27 cm; Lățimea: 2,51 cm; Greutatea: 16,84 g.

3. Pandantivul (Plansa I.2)

Pendantivul confecționat din argint aurit, bătut la rece și filigranat, este compus din corpul principal, piriform, modelat la rece dintr-o foaie de tablă, lipită pe muchie (dimensiuni: înălțimea de 2,47cm). În partea superioară are un mic colac de sârmă torsionată și se termină cu o agățătoare circulară din fir dublu de sârmă subțire, de care este prins un mic anou. Partea inferioară are formă emisferică și, la 1/3 din distanța de la capăt, are lipită o sârmă de care sunt fixați trei cilindri din sârmă înfășurată de care, prin câte un anou, sunt prinse trei lunule cu extremitățile aproape paralele. Lucrate din tablă, goale în interior, aceste elemente au ambele fețe conturate cu câte un fir de filigran cu care au fost sudate fațetele (dimensiuni: lungimea 0,60 cm, înălțimea 1,12 cm, grosimea 0,44 cm). Tot de corp este prins, cu o tijă subțire, un bumb de formă sferică ușor turtită, format din două emisfere sudate, ornamentat la polul exterior cu o granulă metalică (dimensiuni: înălțime 1,39 cm, diametru 0,83 cm). Dimensiunile totale: Înălțime: 4,00 cm; Greutate: 3,61 g.

Tipologia formelor și a decorului

Pentru nici una din cele trei piese componente ale tezaurului de la Mavrodin nu se cunosc analogii exacte, deși trebuie considerat ca făcând parte din seria de tezaur medievale cu vase de argint, descoperite în regiunea de sud-vest a României.

Vasele din tezaurul de la Gogoșu, jud. Mehedinți (Bărcăcilă 1939: 126-127) și Olteni, jud. Teleorman (Rosetti 1972: 4), pot fi integrate unei tipologii cu difuziune în regiunea central-vestică a Peninsulei Balcanice în sec. XIV. Vasele-tăviță de la Gogoșu și Olteni ⁵, cu pereții ondulați în lobi, decorați cu ornamente vegetale și zoomorfe realist reprezentate, 'au repoussé', după modelele contemporane occidentale, păstrează, într-o epocă de 'renaștere' balcanică, reminiscențe stilistice paleocreștine, bizantine și oriental-islamice, și au cele mai apropiate analogii în exemplarele de la Stobi, Temska și Gorno Orizari, toate descoperite în Macedonia (Theodorescu 1968: 294).

O altă categorie de argintărie ar fi cea din care fac parte cele două vase de la Covei, jud. Dolj (Romanescu 1946) cu caracter religios, o reminiscență a patenei antice, cu o datare ceva mai târzie decât precedentele și o proveniență dintr-un atelier din Transilvania.

Vasul de la Mavrodin nu se încadrează în niciuna din cele două tipologii. El trebuie a fi privit ca rezultat al influenței directe a artei metalelor din occidentul gotic, care se distinge prin noul realism din tratarea plastică a decorului și mai ales prin folosirea prevalentă a motivelor vegetale și a elementelor heraldice. Acest gen de decor s-a dezvoltat și în ambianța argintarilor din Ungaria și Transilvania, până în epoca gotică târzie (Vătășianu 1968: 500). Starea de conservare a vasului nu mai permite o analiză formală a decorului, aplatizat aproape în totalitate după ce a fost descoperit ⁶, dar ar putea permite o încercare de identificare a atelierului de fabricare în regiunea intracarpatică, în Transilvania, într-o epocă ce nu ar depăși sfârșitul sec. al XV-lea, cel puțin din motive stilistice.

Placa de centură, deși nu permite reconstituirea întregului accesoriu vestimentar din care făcea parte, se înscrie în categoria garniturilor aproximativ contemporane, descoperite în zonă, la Olteni (Rosetti 1972: 3) și Orbeasca de Jos (Constantinescu și Marinescu 1966: 73), cu evidente deosebiri stilistice.

Motivul tetralob care se regăsește pe placa de centură de la Mavrodin, intens folosit ca decor în stilul gotic și dispărut din arhitectură la sfârșitul sec. al XIII-lea, dar folosit în continuare ca motiv ornamental în arta decorativă până la Renaștere (Vătășianu 1959: 867), împreună cu rozeta centrală, identică cu cea de pe nodul potirului de la Dupușdorf, datat spre sfârșitul sec. al XV-lea (Vătășianu 1959: 869, fig.826), indică originea plăcuței într-un atelier transilvănean și elaborarea ei într-o perioadă care s-ar suprapune sec. XIV-XV. O placă de centură aproximativ asemănătoare, ca stil și proveniență, face parte din tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui datat cu monede în sec. XV (Alaiba 2002: 132) (Plansa II.2)

Pandantivul, așa cum se prezintă astăzi, nu era o piesă de podoabă în sine, el făcea parte, cel mai probabil, dintr-un cercel de tâmplă, cu o compoziție mai complexă, asemănătoare celor de la Gogoșu (Planșa II.1).

Pandantivul de la Mavrodin se aseamănă până la identitate cu două dintre elementele componente ale unuia din cerceii de tâmplă din tezaurul de la Gogoșu, corpul piriform și lunula, dar și cu bumbul, găsit într-o altă compoziție în tezaurul din Mehedinți (Bărcăcilă 1939: 127; pl.XII/ 2, 7). O lunulă foarte asemănătoare se află în diadema din tezaurul de la Jidostița, jud. Mehedinți (Stuparu 1994: 28). Corpul piriform are o bună analogie, tot într-un cercel de tâmplă, descoperit la Musait, în Republica Moldova (Butnariu 1994: 25, pl.XX/ 2).

Cu aceste referințe se poate admite că pandantivul, parte dintr-o piesă mai complexă, cum ar fi un cercel de tâmplă, provine dintr-un atelier balcanic, în care, în sec. al XIV-lea, meșterii locali perpetuau arta argintăriei bizantine (Popescu 1970).

Datate

Tezaurul, indiferent de mărime, reprezintă o situație de acumulare a componentelor sale. Micul tezaur de argint de la Mavrodin, așa cum se prezintă astăzi cu numai trei obiecte, este databil într-un interval de aproape un secol și jumătate, mai probabil între cea de-a doua jumătate a sec. al XIV-lea și sfârșitul sec. al XV-lea.

Nu există nici un indiciu care să aducă lumină asupra persoanei și a condițiilor în care a fost îngropat tezaurul.

Note

1. Paraschiv Noica, fiul lui Iacovache Noica, unul din fondatorii familiei Noica. Agricultor dar și om politic (în perioada interbelică), Paraschiv Noica rămâne ca unul din cei mai reprezentativi frunțași ai familiei și jud. Teleorman (Noica 2009).
2. Zapisul din 6 iunie 1684 al lui Mihăilă, popa din Reapezi, jud. Teleorman, prin care i-a vândut lui Barbu Urdăreanu paharnic 60 stânjeni de moșie în hotarul Comăneștilor, moșie pe care o avea de la moșul său Iftimie (Doc. Tel. 1989: 260).
3. Cercetările arheologice de pe 'Centura ocolitoare a municipiului Alexandria, în arealul Buzescu - Mavrodin', dau indicii și pentru o locuire medievală mult mai timpurie, din sec. XIV-XVI (Schuster *et al.* 2012: 283).
4. Prima consemnare este în hrisovul din 23 iulie <1512-1513> domnitorul Neagoe Basarab întărind daniile făcute de strămoșii săi domnești mănăstirii Cutlumuz, localizează acest drum, numit al Ploscei. Documentul se referă la evenimente anterioare, din vremea domniei lui Mircea cel Bătrân.
5. Vasul de la Olteni s-a păstrat fragmentar, decorul putând fi reconstituit în totalitate prin analogie cu vasul de la Gogoșu.
6. Donatoarea a dat informația că pentru a reface forma vasului, după ce fusese lovit și tăiat de fierul de plug, a fost *îndreptat* prin batere.

Bibliografie

- Alaiba, R. (2002) 'Tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui', *Arheologia medievală* 4: 117-79.
- Bărcăcilă, Al. (1939) 'Tezaurul de la Gogoșu-Mehedinți', în *Cronica Numismatică și Arheologică* 14: 125-34.
- Butnariu, V (ed.) (1994) *Tezaur de muzele orașului Chișinău secolele XVI-XVIII*, Chișinău: Ed. Universitas.
- Constantinescu, N. și Marinescu, Al. (1966) 'În problema satelor medievale de pe Vedea și Teleorman: Descoperirile arheologice de la Guruieni și Orbeasca de Jos (r. Alexandria)', *Revista Muzeelor* III(1): 71-6.
- Călători străini despre Țările Române*, vol. I (1968) (= Călători străini 1968) (volum îngrijit de M. Hollban și M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru) București: Ed. Științifică.
- Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească*, vol. II, 1501-1525 (1972) (= DRH 1972), (întocmit de Șt. Ștefănescu și O. Diaconescu), București: Ed. Academiei R.S.R.
- Documente referitoare la istoria județului Teleorman 1441-1700*, Catalog I (1989) (= Doc. Tel. 1989) (întocmit de M. Georgescu și Gh. Popa), București: Direcția Generală a Arhivelor Statului.

- Dumitriu, L. (2001) *Der Mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert*, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Noica, St.N. (2009) *Neamul Noica*, București: Ed. Cadmos.
- Popescu, M.M. (1970) *Podoabe medievale în Țările Române*, București: Ed. Meridiane.
- Rosetti, D.V. (1972) 'Tezaurul de podoabe medievale de la Olteni și elementele lor bizantine', *Buletinul Monumentelor Istorice* 41(4): 3-14.
- Schuster, C., Doboș, A., Sârbu, D., Ghenghea, A., Constantin, M., Midvichi, N., Mirea, P., Torcică, I., Bem, C. și Opriș, V., 'Buzescu, comuna Buzescu (Centura ocolitoare a municipiului Alexandria)', în M.V. Angelescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campania 2011. A XLVI - a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgu Mureș, 23-26 mai 2012*, București: Institutul Național al Patrimoniului.
- Stuparu, C. (1994) 'Un nou tezaur de monede și podoabe feudale din sec. al XIV-lea descoperit la Schela Cladovei - Mehedinți', în *Drobeta. Buletin științific trimestrial* I(2): 25-31.
- Theodorescu, R. (1968) 'Sur la Continuité artistique balkano-danubienne au moyen âge', *Revue des Études Sud-Est Européennes*, VI(2): 289-312.
- Vătășianu, V. (1959) *Istoria Artei feudale în Țările Române, vol. I, Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București: Ed. Academiei R.P.R.
- Vătășianu, V. (1968) *Istoria artei europene, I, Epoca medie*, București: Ed. Didactică și Pedagogică.

1

2

3

Planșa I. Tezaurul de la Mavrodin: vas tip cupă-bol (1), pandantiv (2), placă de centură (3).
The Mavrodin hoard: cup-bowl vessel type (1), pendant (2), belt plaque (3).

1

2

Plansa II. 1. Gogoșu, cerchel de tâmplă (după Dumitriu 2001, taf.33/1), Schinetea, placă de centură (Alaiba 2002: 169, fig.10/3).

Gogoșu temple earring (after Dumitriu 2001, taf.33/1), Schinetea, belt plaque (after Alaiba 2002: 169, fig.10/3).